

жави-порушниці, можливість застосування у СОТ штрафних санкцій, розширення участі приватних осіб у механізмі вирішення спору у СОТ.

Ключові слова: СОТ, торговельна політика, міжнародна організація, механізм врегулювання спорів, право СОТ.

Резюме

Сафонова О. Ю. Україна в міжнародно-правовому регулюванні рішення спорів во ВТО.

В статті розглядається процедура розшення спорів во ВТО, проаналізовані спори во ВТО з участю України. Исследованы научно-практический механизм разрешения споров во ВТО, что будет способствовать выявлению стратегической позиции Украины как государства – члена ВТО, предложены направления реализации и защиты экономических интересов. Выявлены основные стадии механизма разрешения споров во ВТО на основе международного документа – Договоренности о правилах и процедурах урегулирования споров. Предложены возможные пути совершенствования механизма разрешения споров во ВТО, такие как введение в программу высших учебных заведений дисциплины «Право ВТО», необходимость введения коллективных мер в отношении государства-нарушителя, возможность применения во ВТО штрафных санкций, расширение участия частных лиц в механизме решения спора в ВТО.

Ключевые слова: ВТО, торговая политика, международная организация, механизм урегулирования споров, право ВТО.

Summary

Safonova O. Ukraine in the international – legal regulation of resolving trade disputes in the WTO.

The article deals with the procedure for resolving disputes in WTO disputes in the WTO analyzes the participation of Ukraine. Of scientific – practical mechanism for resolving disputes in the WTO, which will identify the strategic position of Ukraine as a state – a member of the WTO and suggests areas of security and economic interests. The basic mechanism under the WTO dispute settlement through international document – Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of disputes. Suggested possible ways to improve the mechanism for settling disputes in the WTO, such as the introduction of a program of higher education in the discipline “The World Trade Organization”, need for a collective action against the state – infringer, the applicability of WTO sanctions, increasing the participation of individuals in decision mechanism dispute in the WTO.

Key words: WTO, trade policy, international organization, mechanism of dispute settlement WTO law.

Отримано 13.05.2013

УДК 341.218.2

І. Є. ХМЕЛЬОВА

*Ілона Євгенівна Хмельова, студентка 4 курсу
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВИЗНАННЯ ТА ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Інститут визнання в міжнародному праві має важливе значення для міжнародного співтовариства. Особливо актуальними є питання, пов'язані з правовими наслідками визнання, які мають свій прояв як на міжнародно-правовому, так і на національному рівні. Саме дослідження наслідків визнання доводить, що проблемами даного інституту не є суто теоретичними, а розробка універсальної кодифікації з питань визнання необхідна для сталого розвитку міжнародних відносин та поглиблення співпраці між суб'єктами міжнародного права. Додаткової актуальності питанню співвідношення визнання держав та їхнього суверенітету додає той факт, що дана проблема знаходиться на стику міжнародного публічного та міжнародного приватного права.

Наслідки визнання, в тому числі й взаємозв'язок між актом визнання та імунітетом держав, були висвітлені як у класичній доктрині міжнародного права, так і в роботах сучасних науковців. Дане питання досліджували, зокрема: Х. Ауфріхт, М. М. Богуславський, Я. Броунлі, М. Вольф, Г. Кельзен, Б. Ландау, Г. Лаутерпахт, І. І. Лукашук, В. В. Мицик, Л. Оппенгейм, С. Талмон, Д. І. Фельдман, М. Шоу, Л. Яффе та інші юристи-міжнародники.

Водночас, більш детального вивчення потребує реалізація співвідношення визнання держав та їхнього суверенітету в практиці сучасних міжнародних відносин. Нагальною проблемою є встановлення тенденцій розвитку такого співвідношення, а також подальше дослідження відповідності даних тенденцій класичним засадам міжнародного права. На думку автора, питання взаємозв'язку між актом визнання та імунітетом держав яскраво демонструє як потребу зменшення впливу політичних чинників на інститут визнання, так і необхідність поєднання конститутивного й декларативного підходів, що має бути враховано, в тому числі, і при розробці універсальної кодифікації з питань визнання.

Метою статті є встановлення характерних рис співвідношення визнання держав та їхнього суверенітету, дослідження доктринальних підходів до даного питання та існуючої практики, яка пройшла ряд поетапних змін.

Перед тим як перейти до розгляду проблеми, слід звернути увагу, що сама наявність імунітету у держав ґрунтується на їхній юридичній рівності та суверенності («*Par in parem non habet imperium*»). Загальноприйнятим у доктрині є розрізнення в даному понятті двох аспектів: імунітету власності держави та юрисдикційного імунітету, який в свою чергу поділяється на судовий, імунітет від попереднього забезпечення позову та імунітет від примусового виконання судового рішення. Окремо варто також зазначити, що і в практичному, і в теоретичному вимірі на сьогодні існують дві конкуруючі доктрини, а саме: абсолютного та обмеженого (функціонального) імунітету, при цьому остання все більше превалує¹.

Переважаюча на сьогодні в доктрині міжнародного права думка щодо наслідків визнання полягає у тому, що відповідні утворення набувають ряд прав та привілеїв лише після акту їхнього визнання іншими суб'єктами міжнародного права. Серед таких прав можна виділити можливість виступати стороною у суді, визнання актів виконавчої та законодавчої влади національними судами, надання відповідним особам імунітетів², можливість отримання відповідного майна на випадку правонаступництва тощо³. Таким чином, при загальній характеристиці правових наслідків визнання загальноприйнятим є посилення на взаємозв'язок між визнанням та імунітетом держави, в будь-якому разі у тих випадках, коли а йдеться не про абстрактне право держави на імунітет, а про реальну можливість користуватись таким імунітетом у національно-правовій площині іншої держави.

Водночас практика міжнародних відносин є більш суперечливою і має приклади як на користь залежності імунітету держави від її визнання іншими суб'єктами міжнародного права, так і на користь наявності у держави імунітету вже в силу самого її існування як утворення, що відповідає критеріям державності.

Класичним прикладом прямої залежності імунітету держави від її визнання є політика західних держав, яка тривалий час проводилась щодо СРСР⁴. Суди Великої Британії та США обстоювали тезу, що невизнана держава не може претендувати на імунітет і, як наслідок, хоча й не може виступати позивачем у справі, може бути відповідачем. Слід зазначити, що така позиція західних держав не була вибірковою і поширювалась не лише на СРСР, постраждав від неї, наприклад, і уряд Мексики⁵. Водночас, на думку автора, найбільш негативним аспектом даного підходу було не стільки повне підпорядкування наявності імунітету акту визнання, скільки змішування понять визнання держав та урядів, які є принципово відмінними, адже визнання урядів в міжнародному праві не пов'язане з питаннями правосуб'єктності, а засвідчує здатність уряду репрезентувати певну державу. Виходячи з вищесказаного, застосування В. Вільсоном доктрини Стімсона до уряду Уерти не повинно було б мати жодного впливу на судовий імунітет Мексики. Крім того, слід зазначити, що відмова в імунітеті невизнаним державам може певною мірою пояснюватись прихильністю до конститутивного підходу. Однак навряд чи можна знайти виправдання, які ґрунтувались би на засадах міжнародного права, для випадків надання імунітету утворенням, що не відповідали критеріям державності, проте отримали визнання (прикладом може бути рішення палати лордів Великобританії 1924 р. у справі *Duff Development Co v. Gov. of Kelantan*⁶).

Поширеним аргументом на користь незалежності існування імунітету від акту визнання є рішення у справі *Wulfsohn v. Russian Federated Soviet Republic* (1923 р.), в якому апеляційний суд Нью-Йорка встановив, що невизнання Сполученими Штатами певних урядів або держав не позбавляє їх права на судовий імунітет⁷. У своєму рішенні суд також визначив, що при вирішенні питання щодо імунітету важливішу роль буде відігравати не факт визнання, а здатність уряду контролювати державну територію, його авторитет серед населення тощо⁸. Прикладами такого підходу може слугувати і ряд інших судових справ, наприклад: *Banque de France v. Equitable Trust Co.* (1929 р.) щодо імунітету власності та *Underhill v. Hernandez* (1897 р.) щодо судового імунітету (слід зазначити, що обґрунтування останньої справи щодо співвідношення визнання та імунітету було скоріше *obiter*, оскільки на практиці відповідний імунітет був гарантований на основі наступного акту визнання, якому було надано зворотної сили)⁹.

Питання співвідношення визнання держав та їхнього імунітету по-різному вирішується і в доктрині міжнародного права. Незалежність цих двох явищ підкреслював Д. Фельдман, визнаючи при цьому, що дипломатичне визнання сприяє практичному втіленню державного імунітету¹⁰. Подібні погляди висловлював і М. Богуславський, який вважав, що визнання полегшує реалізацію права держави на імунітет, при цьому воно не створює даного права, імунітет держави не є юридичним наслідком визнання¹¹. Слід зауважити, що хоча західні науковці менш категорично підходили до даного питання, неправильно було б вважати, що незалежність імунітету від акту визнання історично обстоювала лише радянська доктрина міжнародного права. Так, Л. Яффе висловлював сподівання, що національні суди будуть обмежувати практику посилення на те, що невизнані утворення юридично не існують, а, отже, і не мають імунітету. Поширеною стала й так звана реалістична тенденція, яку підтримував, наприклад, Б. Ландау. Він зазначав, що суд не може приносити в жертву дійсність заради фікції, економічні інтереси заради теоретичних концепцій. Протилежну позицію займав Ч. Хайд, який вважав, що рішення судів має залежати від їхнього розуміння політичної лінії держави. При цьому він навіть припускав, що факт існування держави може встановлюватись в американських судах як будь-який інший юридичний факт, а проблему співвідношення визнання та імунітету слід перенести зі сфери міжнародного публічного права до колізійного права¹².

Ч. Чен вважав, що хоча держави користуються імунітетом не на підставі акту визнання, а на підставі факту власної незалежності, повністю відкидати зв'язок між цими явищами неможливо, а єдиним розумним вирішенням даної проблеми могло б бути нове ставлення до самого визнання¹³. На нашу думку, саме такий підхід є найбільш прийнятним, адже лише деполітизація питань надання чи ненадання визнання та підпо-

рядкування даного процесу ряду сталих критеріїв може покласти край виникненню протиріч на теоретичному рівні та суперечливих ставлень до однієї і тієї ж ситуації на практиці.

Для прогнозування розвитку практичного вирішення проблеми співвідношення визнання та імунітету держав, на думку автора, можна провести аналогію з останніми тенденціями щодо інших наслідків визнання, а також з підходами до самого явища імунітету держави. Показовим є прийнятий у Великобританії закон (*Foreign Corporations Act, 1991 p.*), який надав юридичним особам, створеним у невизнаних Великобританією державах, правосуб'єктність у межах національної правової системи Британії. Єдиною умовою в законі визначено наявність на відповідній території «усталеної правової системи». Іншим прикладом є судові рішення у справі *Kibris Turk Hava Yoralli and CTA Hollidays v Secretary of State for Transport* (2009 р., підтверджене апеляційною інстанцією у 2010 р.), яка стосувалася бажання турецьких компаній здійснювати прямі рейси між Британією та Північним Кіпром. Серед інших обґрунтувань свого рішення, суд зазначив, що акти уряду Турецької Республіки Північного Кіпру, які стосувались питань авіації, є публічними та міжнародними за своїм характером. Водночас, суд повинен відмовити визнавати юридичну силу за актами, виданими в межах території, невизнаної Великою Британією, крім тих випадків, коли дані акти та закони регулюють повсякденні питання з життя населення відповідної території і мають приватноправовий характер¹⁴. Таким чином, на думку автора, можна спрогнозувати, що в майбутньому практичне вирішення питань наявності імунітету у невизнаних держав буде вирішуватись однозначно позитивно, коли і йтиметься про певні аспекти приватного характеру. Водночас, зважаючи на різне термінологічне трактування державного імунітету та його проявів у національних законах про імунітети, що існують в ряді держав, навряд чи судова практика навіть у цій сфері може бути сталою. Слід окремо зауважити, що ні Європейська конвенція про імунітет держав, ні Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності, ні рішення Міжнародного суду ООН 2012 р. про юрисдикційні імунітети держави, на жаль, не вирішують проблеми співвідношення акту визнання та імунітету. Тож єдиним реальним шляхом вирішення даної проблеми є розробка і прийняття універсальної кодифікації з питань визнання.

Таким чином, питання правових наслідків визнання, в тому числі і його взаємозв'язку з імунітетом держав, на сьогодні є актуальним. Вирішення даної проблеми ускладнюється тим, що ні на рівні доктрини, ні на рівні практики держав не можна простежити жодних усталених підходів, а приклади з міжнародних відносин є суперечливими. Водночас, саме дослідження співвідношення акту визнання та імунітету держави яскраво виявляє основні проблеми інституту визнання в міжнародному праві, а саме: надзвичайну заповізаність, необхідність поєднання і примирення конститутивної та декларативної доктрин, які історично вважались конкуруючими та взаємовиключаючими.

Зважаючи на те, що розглянуте вище питання не врегульоване ні на рівні національного, ні на рівні міжнародного права, єдиним шляхом його вирішення є створення універсальної кодифікації з питань визнання. Така кодифікація має встановити як межі надання імунітету невизнаним державам, так і неможливість надання державного імунітету утворенням, які хоч і визнані рядом країн, критеріям державності не відповідають.

Загалом, сама причина виникнення проблеми співвідношення визнання та імунітету держав полягає у тому, що процес надання або ненадання визнання на сьогодні чітко не врегульований міжнародним правом, а інститут визнання часто стає інструментом політичного тиску. А це ще раз підтверджує нагальну потребу в універсальній кодифікації.

¹ Богуславский М. М. Международное частное право [Електронний ресурс] / М. М. Богуславский. – М.: Юрист, 2005. – Режим доступу: <http://lawtoday.ru/razdel/biblio/mejdu-4as-prav/031.php>

² Yamali Nurullah. What is meant by state recognition in international law [Electronic resource] / Nurullah Yamali. – Access mode: <http://www.justice.gov.tr/e-journal/pdf/LW7081.pdf>

³ Shaw Malcolm N. International law: Sixth edition [text] / Malcolm N. Shaw. – Cambridge: Cambridge University press, 2008. – 1542 p. – P. 472.

⁴ Фельдман Д. И. Признание государств в современном международном праве [текст] / Д. И. Фельдман. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1965. – 260 с. – С. 212.

⁵ Soviet can't sue, but may be sued [Electronic resource] // The New York Times. – February 15, 1922. – Access mode: <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F10E12FB35541B7A93C7A81789D85F468285F9c>

⁶ Briggs Herbert Whittaker. The law of nations: cases, documents, and notes [text] / Herbert Whittaker Briggs. – Appleton-Century-Crofts, 1952. – 1108 p. – P. 134.

⁷ Hines Julius H. Why do Unrecognized Governments Enjoy Sovereign Immunity? A Reassessment of the Wulfsohn Case (Note) [Electronic resource] / Julius H. Hines // Virginia Journal of International Law. – Access mode: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/vajint31&div=43&id=&page=>

⁸ Grant Thomas D. The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution [text] / Thomas D. Grant. – Greenwood Publishing Group, 1999. – 257 p. – P. 49.

⁹ Chen Ti-Chiang. The International Law of Recognition [text] / Ti-Chiang Chen. – New York: Frederick A. Praeger, INC, 1951. – 500 p. – P. 140–142.

¹⁰ Фельдман Д. И. Вказана праця. – С. 224.

¹¹ Богуславский М. М. Иммуниет государств [текст] / М. М. Богуславский. – М.: ИМО, 1962. – 231 с. – С. 69.

¹² Фельдман Д. И. Вказана праця. – С. 214–219.

¹³ Chen Ti-Chiang. Вказана праця. – P. 140–142.

¹⁴ Cannon A. Consequences of non-recognition in UK law [Electronic resource] / A. Cannon // Recognition of states: the consequences of recognition or non-recognition in UK and international law: meeting summary. – Access mode: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/040210il.pdf> – P. 14–15.

Резюме

Хмельова І. Є. Визнання та імунітет держав у міжнародному праві.

Інститут визнання займає важливе місце в міжнародному праві, а дослідження правових наслідків визнання має не лише теоретичне, а й практичне значення. Стаття присвячена вивченню співвідношення між актом визнання та імунітетом держав. У статті проаналізовано як різноманітні доктринальні підходи, так і існуючу практику; було зроблено спробу спрогнозувати подальший розвиток практичної реалізації взаємозв'язку між актом визнання та імунітетом держав. Розглядається трансформація підходів до співвідношення визнання держав та їхнього імунітету у світлі потреб сучасних міжнародних відносин. На основі складності вирішення розглянутої проблеми було встановлено необхідність створення універсальної кодифікації з питань визнання, а також важливість зміни підходів до самого визнання, в тому числі його деполітизацію.

Ключові слова: міжнародне право, визнання в міжнародному праві, визнання держав, правові наслідки визнання, імунітет держав.

Резюме

Хмелева И. Е. Признание и иммунитет государств в международном праве.

Институт признания занимает важное место в международном праве, а исследование правовых последствий признания имеет не только теоретическое, но и практическое значение. Статья посвящена изучению соотношения между актом признания и иммунитетом государств. В статье проанализированы как различные доктринальные подходы, так и существующая практика; была сделана попытка спрогнозировать дальнейшее развитие практической реализации взаимосвязи между актом признания и иммунитетом государств. Рассматривается трансформация подходов к соотношению признания государств и их иммунитета в свете потребностей современных международных отношений. На основе сложности решения рассматриваемой проблемы была установлена необходимость создания универсальной кодификации по вопросам признания, а также важность изменения подходов к самому признанию, в том числе его деполитизация.

Ключевые слова: международное право, признание в международном праве, признание государств, правовые последствия признания, иммунитет государств.

Summary

Khmeleva I. Recognition and state immunity in international law.

Institute of recognition has an important role in international law; and the legal consequences of recognition are worth researching given not only theoretical, but also practical reasons. This article is devoted to the study of the co-relation between the act of recognition and state immunity. The article provides the analysis of various doctrinal approaches as well as existing practice. An attempt was made to predict the further development of practical realization of the correlation between the act of recognition and state immunity. The article deals with transformation of the approaches to the co-relation between recognition of states and their immunity in the light of the needs of contemporary international relations. With the foregoing in view and given the complexity of solving the said problem, the need for a universal codification of the institute of recognition in international law and for the change of approaches to the act of recognition itself, including its de-politicization, was highlighted.

Key words: international law, recognition in international law, recognition of States, legal consequences of recognition, state immunity.

Отримано 6.09.2013